

LBRIS

We know
books

Oliver Bullough

**Povestea ascunsă a escrocilor
și a cleptocraților care
conduc lumea**

Traducere din engleză de
DIANA BOTESCU

CURTEA VECHЕ

Cuprins

1. Peștera lui Aladin	11
2. Pirații	55
3. Regina Caraibelor	89
4. Sex, minciuni și vehicule offshore	115
5. Misterul de pe Strada Harley	129
6. Jocurile fantomelor	147
7. Cancerul	177
8. Periculos ca un șarpe-cu-clopoței	201
9. Bărbatul care vinde pașapoarte	229
10. „Imunitate diplomatică!”	265
11. Omul despre care nu se poate scrie	279
12. Materia întunecată	305
13. „Moartea nucleară îți bate la ușă!”	329
14. Spune „Da” banilor	349
15. O proprietate de lux	361

16. Plutocraților le place să își petreacă timpul împreună	385
17. Îngenuncherea Elveției	399
18. Paradisul fiscal american	417
19. Războiul cu Moneyland	441
20. Ceva putred	463
 Note privind sursele	 481
Mulțumiri	497
Indice	499

Peștera lui Aladin

Londra are multe fețe, în funcție de persoana cu care se stă de vorbă. Există parada și ceremonia de Schimbare a Gărzilor: soldați îmbrăcați în tunici roșii, cai cu pielea lucioasă și mulțimile care aplaudă frenetic. Aceasta este fața pentru turiști. Există clădirile de oțel și sticlă ale The City – cartierul financiar al Londrei, ocupat de o armată de bancheri și funcționari care roiesc peste poduri dis-de-diminează. Aceasta este fața pentru oamenii de afaceri. Există apoi suburbiile, cu duplexurile lor, cu gardurile vii, drumuri înfundate și parcuri. Aceasta este fața pentru localnici.

Și mai sunt și locuri ca Finchley, în nord-vestul Londrei, și strada aceea scurtă numită Woodberry Grove, unde mașinile erau noi acum un deceniu, iar cele mai apropiate magazine vând bere poloneză și ziare tabloide. Nu este o stradă pe care ai vrea să o vizitezi sau măcar s-o observi, cu excepția cazului în care ai avea un motiv întemeiat să o faci, care este probabil și motivul pentru care Paul Manafort și-a amplasat una dintre companii – Pompolo Ltd. – în casa de la nr. 2.

Potrivit rechizitoriului întocmit de Biroul Consilierului Special, Robert Mueller, Manafort, fostul președinte de

campanie al lui Donald Trump, a mutat aproximativ 75 de milioane de dolari prin diverse conturi bancare offshore*, dintre care o mare parte le-a folosit pentru a cumpăra proprietăți de lux și bunuri exclusiviste. El a câștigat acești bani lucrând în Ucraina, în primul rând pentru fostul președinte Viktor Ianukovici, un personaj extrem de violent, și a fost găsit vinovat de ascunderea lor, dar și de alte infracțiuni conexe de către Agenția de Administrare Fiscală a SUA. Rechizitoriul pregătit cu multă meticulozitate enumera companiile prin ale căror conturi bancare direcționa acești bani și astfel am aflat despre Pompolo Ltd. Societatea Pompolo deținea un cont bancar prin care plătise 175 575 de dolari unei companii din Florida care oferea servicii de divertisment la domiciliu și 13 325 de dolari unui grădinar peisagist din Hamptons în aceeași zi – 15 iulie 2013.

S-ar putea ca asta să fie cam tot ce a făcut vreodată firma Pompolo. Ea fusese înființată cu doar trei luni înainte și a fost dizolvată de către Companies House** a Regatului Unit un an mai târziu, lucru care se întâmplă în mod automat în cazul în care o companie nu depune actele necesare. Venisem pe strada Woodberry Grove nr. 2 să caut adresa la care își avea presupusa bază de operațiuni societatea Pompolo Ltd. Era o destinație neinteresantă, o clădire de birouri cu două etaje, din cărămizi

* *Offshore* înseamnă, în traducere liberă, „în/din larg“ sau „(de) pe mare“, dar, prin extensie, termenul a căpătat sensul de „extrateritorial“, „din străinătate“, „din afara țării“. (N. trad.)

** Companies House este o secție a Departamentului Britanic pentru Comerț, Inovare și Competențe, care se ocupă de reglementarea și înregistrarea parteneriatelor și companiilor cu răspundere limitată din Regatul Unit. (N. trad.)

de culoare roșie, dintre care unele suprapuse cu stuc bej. Țiglele păreau să fie ținute laolaltă de grămezi de mușchi, iar ramele ferestrelor erau vopsite într-o culoare atât de închisă, încât abia dacă puteai recunoaște lemnul din care erau făcute. Pe una dintre lateralele ușii era un șir de sone-rii montate una sub alta. Am sunat la una dintre ele și am fost întâmpinat de un om de vârstă mijlocie, cu accent de Africa de Sud și cu un tricou decolorat care promova trupa engleză de *heavy metal* Iron Maiden. Bărbatul m-a poftit înăuntru. Nu prea știam la ce să mă aștept din partea unui loc care fusese utilizat ca joncțiune în instalația financiară folosită de Manafort pentru a extrage bani din Ucraina și a-i injecta în bunuri de lux din New York și Virginia, dar îmi imaginasem ceva mai interesant decât un birou ordonat, plictisitor, cu un covor de un gri instituțional și un poster de instruire a lucrătorilor cu privire la modul corect de a sta la computer pentru a evita deteriorarea spa-telui. Cât am așteptat să apară șeful fanului trupei Iron Maiden, am ascultat două femei bârfind despre planurile lor de weekend și am încercat să arunc o privire spre biro-urile lor despărțite de paravane. Din păcate, șeful nu era disponibil și am plecat de acolo doar cu o adresă de e-mail (răspunsul său, atunci când a venit, includea o negare a oricărui delict și spunea pe un ton plin de exasperare: „Nu sunt în postura de a spune ce anume motivează «oamenii ca Manafort», așa că mi-e teamă că va trebui să trageți singur concluziile.”) ca recompensă pentru cele 15 minute de mers pe jos cât făcusem de la stația de metrou până pe strada Woodberry Grove.

Există două moduri în care poate continua această poveste. Primul ar fi să renunț la Pompolo, declarându-l

un punct mort, și să mă concentrez în schimb asupra lui Manafort, asupra portofoliului său de clienți sordizi, a manevrelor sale imorale și apetitului său remarcabil pentru bunuri de lux. Al doilea ar fi să mă întorc pe strada Woodberry Grove nr. 2 și să încerc să aflu de ce Pompolo – o companie cu acces la sume importante de bani – și-ar stabili sediul într-o zonă complet neremarcabilă dintr-un colț demodat al Londrei.

Este ușor de înțeles de ce majoritatea ziariștilor ar prefera prima abordare. O poveste despre jachete din piele de struț și condominii de lux, despre modul în care Manafort a spălat reputația a zeci de politicieni și oligarhi detestabili este mult mai convingătoare decât una care descrie urâta arhitectură instituțională britanică. Dar a doua abordare generează mai multă satisfacție, pentru că, dacă putem înțelege ce legături sunt între Manafort și Woodberry Grove, ajungem să întrezărim ce se află în spatele celebrităților și care sunt mecanismele ascunse ale sistemului financiar din lumea neștiută pe care eu o numesc „Moneyland“.

Rechizitoriul împotriva lui Manafort și a asociatului său, Rick Gates (pe numele căruia era înregistrată societatea Pompolo), a dezvăluit nu doar existența societății Pompolo, ci și a companiilor din statul caraibian Saint Vincent și Grenadine și din Cipru, precum și din statele Virginia, Florida, Delaware și New York. Iar aceste companii aveau mai multe conturi bancare, teoretic independente unele de celelalte, dar, în realitate, conectate prin intermediul proprietarilor lor comuni și secreți. Aceștia mutau banii de la unul la altul într-un dans neîncetat și năucitor, ale cărui tipare sunt mult prea complicate pentru

a fi înțelese chiar de mulți experți. Încercarea de a descifra complexitatea aranjamentelor financiare dintre toate aceste entități necesită munca unei întregi echipe de profesioniști însărcinați cu aplicarea legii. Este o misiune imposibilă pentru un neinițiat.

Manafort și Gates au exploatat acest sistem timp de un deceniu sau mai mult, dar nu ei sunt cei care l-au creat. Nu ei sunt cei care au căutat locația de pe strada Woodberry Grove nr. 2, și nici cei care au decis să o transforme în baza lor de operațiuni. Acest lucru a fost făcut în locul lor de o întreagă industrie de oameni care permit comiterea infracțiunilor de către unii ca ei, oameni care au bani de ascuns. Adevăratul chiriaș al clădirii de birouri din Finchley este A1 Company Services, care înființează societăți pentru clienții săi și le oferă o adresă poștală. A1 Company Services este emblematică pentru ceva mult mai mare decât un scandal politic, chiar și unul de dimensiunile acestuia. Această organizație reprezintă un sistem care aduce lumea la sapă de lemn, ascunzând secretele celor bogați și puternici.

Secretele lui Manafort erau atât de bine protejate, încât, dacă Robert Mueller nu ar fi început să-l investigheze pe fostul președinte de campanie al lui Trump, este aproape sigur că ar fi scăpat nepedepsit pentru infracțiunile pe care le-a comis. Și gândul acesta este îngrijorător, pentru că există mulți alții care folosesc exact același sistem. Casa nr. 2 de pe strada Woodberry Grove este sau a fost locul în care și-au avut sediul mii de alte companii – 16 551 cu totul, potrivit unei baze de date –, la fel ca adresele pe care Manafort le utiliza în Grenadine și în Cipru, ca să nu mai vorbim de cele din Statele Unite.

Majoritatea oamenilor îl consideră pe Paul Manafort important doar pentru faptul că a dezvăluit corupția din jurul alegerii lui Donald Trump. Dar, de fapt, legătura sa cu Trump deschide din greșeală o fereastră către ceva mult mai mare – un sistem obscur de care puțini dintre noi sunt conștienți. Este un sistem care, în mod tacit, dar eficient, sărăcește milioane de oameni și subminează democrația, ajutându-i pe dictatori să-și jefuiască țările. Și putem afla mai multe despre această lume aruncând o privire spre unul dintre cei mai importanți clienți abonați la serviciile lui Manafort: Viktor Ianukovici, fostul președinte al Ucrainei.

Ianukovici a condus Ucraina timp de patru ani, din 2010 până în 2014, perioadă în care s-a îmbogățit și și-a falimentat țara. În cele din urmă, ucrainenii s-au săturat, și mii de oameni au protestat pe străzi în iarna rece dintre 2013 și 2014, până când Ianukovici a fugit. Bogățiile pe care le-a lăsat în urmă l-au dezvăluit ca pe un om cu gusturi atât de baroce, încât îl făcea să pară cumpătat până și pe Manafort. Terenurile vaste ale domeniului din jurul palatului său de la Mezhyhirya includeau grădini acvaticе, un teren de golf, un templu neogrecesc, un cal de marmură pictat cu un peisaj toscan, o colecție de struți, un teren închis folosit pentru vânătoarea mistreților, precum și cabana de lemn cu cinci etaje, unde își desfăta simțurile pentru tot ce era excesiv și vulgar. Acesta era un templu al lipsei de gust, o catedrală a kitschului și întruchiparea excesului.

Toată lumea știa că Viktor Ianukovici este un infractor, dar nimeni nu cunoscuse vreodată amploarea jafului pe care îl comisese. Într-o vreme în care starea financiară

a ucrainenilor obișnuiți stagna de ani buni, el acumulase o avere în valoare de sute de milioane de dolari, la fel cum făcuseră și cei mai apropiați prieteni ai săi. Avea mai mulți bani decât ar fi putut avea nevoie vreodată, mai multe comori decât puteau încăpea în reședințele sale.

Toți șefii de stat au palate, dar, în mod normal, ele aparțin guvernului, nu lor. În rarele cazuri – cum este cel al lui Donald Trump, să zicem – în care palatele sunt proprietăți private, acestea au fost, în general, dobândite înainte ca politicianul să dobândească funcția de președinte. Cu toate acestea, Ianukovici își construise palatul în timp ce trăia dintr-un salariu de la stat și, tocmai de aceea, protestatarii s-au adunat pentru a-i vedea vasta cabană de lemn. S-au minunat văzând edificiul clădirii principale, fântânile, cascadele, statuile și fazanii exotici. Localnicii întreprinzători le închiriau vizitatorilor biciclete. Domeniul era atât de vast, încât nu exista nicio altă modalitate de a-l vizita pe tot fără a fi epuizat, și le-a luat revoluționarilor zile întregi să exploreze toate colțurile acestuia. Garajele erau un soi de peșteră a lui Aladin, plină de comori din aur, unele dintre ele probabil neprețuite. Revoluționarii i-au chemat pe curatorii Muzeului Național de Artă din Kiev să ia toate bunurile înainte ca acestea să fie distruse, să le păstreze pentru națiune și să le expună spre luare aminte.

Erau grămezi de sfeșnice pictate cu aur, pereți acoperiți de portrete ale președintelui. Erau statui ale unor zei greci, iar pagodele orientale cu decorațiuni complexe aveau inserții de fildeș sculptat. Erau zeci de icoane, colecții de antichități, între care se aflau puști vechi, săbii și securi. A fost găsit un certificat prin care Ianukovici era declarat „vânătorul anului” și niște documente prin

care era informat că numele său fusese dat unei stele în onoarea sa, iar cel al soției sale, altei stele. Unele dintre obiecte au fost expuse alături de cărțile de vizită ale oficialilor care le dăruiseră președintelui. Ele fuseseră oferite drept tribut conducătorului: plăți în avans prin care respectivele persoane se asigurau că rămân în grațiile lui Ianukovici și că, astfel, își pot continua escrocheriile prin care se îmbogățiseră.

Într-o vitrină, era expus un volum cu un semn care indica faptul că acesta era un cadou de la ministerul finanțelor. Era un exemplar al volumului *Apostolul*, prima carte tipărită în Ucraina, din care probabil că mai există doar 100 de exemplare. De ce i se păruse ministerului finanțelor că acesta este un cadou potrivit pentru președinte? Cum și l-a putut permite ministerul? Și, oricum, de ce i-a oferit ministerul finanțelor un astfel de cadou președintelui? Cine a plătit cadoul? Nimeni nu știa. Printre o mulțime de obiecte ieftine din ceramică, a fost găsită și o vază Picasso rafinată, de proveniență necunoscută. Un dulăpior adăpostea un ciocan și o seceră din oțel care odinioară îi fuseseră oferite cadou lui Iosif Stalin de către Partidul Comunist Ucrainean. Cum ajunseseră acestea în garajul lui Ianukovici? Poate că președintele nu găsisese alt loc în care să le pună?

În scurt timp, coada de la poartă s-a extins de-a lungul drumului. Oamenii care așteptau păreau veseli și înaintau încet pentru a dispărea apoi în spatele frontonului decorat cu piatră mărunță al muzeului. Când ieșeau din muzeu, păreau cătrăniți. În hol, chiar la ieșire, era o carte pentru comentarii. Cineva trăsese concluzia foarte frumos: „De cât poate avea nevoie un om? Oribil. Mi-e greață.”

Și acesta era doar începutul. Zilele care au urmat revoluției au fost anarhice, în cel mai bun mod posibil, în sensul că nicio persoană în uniformă nu te împiedica să-ți satisfaci curiozitatea, și am profitat de această situație invadând cât mai multe dintre bârlogurile ascunse ale vechii elite. Una dintre călătoriile mele m-a purtat spre inima unei păduri de lângă Kiev. Anton, un revoluționar cu care mă împrietenisem, a oprit mașina în fața unei porți, a pășit spre marginea drumului, a intrat în tufișuri, a cotrobăit după ceva, apoi a ridicat în aer ce găsisese. „Cheia paradisului“, a spus el cu un zâmbet în colțul gurii. A descuiat poarta, s-a urcat din nou la volan și am trecut cu mașina mai departe.

În dreapta, se vedea suprafața strălucitoare a lacului de acumulare al orașului Kiev, unde apele îndiguite ale fluviului Nipru se adunau într-o mare interioară mărginită de zone de stufăriș. Apoi era o potecă de acces îngustă peste un iaz, lângă un mic hangar de ambarcațiuni, unde se afla și un doc. Niște rațe se agitau în jurul unor căsuțe de lemn de pe niște insulițe plutitoare. În cele din urmă, Anton a oprit mașina în dreptul unui mic sens giratoriu din fața unei case mari din bușteni, cu două etaje. Aici venea Ianukovici împreună cu vechii lui prieteni sau cu noile lui iubite atunci când dorea să se relaxeze.

Anton venise aici cu fiica sa în primele ore după ce președintele fugise din capitală, în februarie 2014. Condusese de-a lungul drumului imaculat până la poartă, unde le spusese polițiștilor că vine de la revoluție. Aceștia îi dăduseră cheia și-l lăsaseră să treacă. Acum, Anton deschise ușa și o luă înaintea pentru a mă conduce. Nu se schimbă nimic: masa lungă cu cele optsprezece scaune ale

căror perne fuseseră umplute exagerat de tare rămăseseră așa cum le găsisem, la fel și masa de masaj din marmură încălzită. Pereții erau decorați pe alocuri cu nuduri în stil sub-impresionist de proastă calitate – genul de tablouri pe care le-ar fi pictat Pierre-Auguste Renoir dacă ar fi trecut la stilul ușor pornografic. Podeaua era din scânduri rașchitate dintr-un lemn tropical de esență tare, iar pereții, de un galben ca acela al semințelor de susan, erau din bușteni de lemn de esență moale, în secțiuni pătrate, lăsați nefinișați în mod deliberat. Nu existau cărți.

Oricât de ciudat ar părea, băile au fost cele care m-au impresionat cel mai mult. Casa avea nouă televizoare, iar două dintre ele erau poziționate pe peretele din fața toaletei, la înălțimea scaunului de toaletă. Era o tușă extrem de personală și intimă: președintele Ianukovici era o persoană căreia îi plăcea să se uite la televizor și avea nevoie să-și petreacă perioade lungi pe toaletă. În timp ce cetățenii Ucrainei mureau timpuriu și munceau din greu pentru un salariu de subzistență, în timp ce drumurile țării se destrămau și oficialii ei o prădau, președintele era preocupat să se asigure ca nu cumva constipația să-l împiedice să se bucure de programele sale de televiziune preferate. Pentru mine, aceste două televizoare au devenit mici simboluri a tot ceea ce a mers prost nu doar în Ucraina, ci și în toate țările foste sovietice în care lucrasem.

Uniunea Sovietică s-a destrămat când aveam 13 ani și am fost foarte gelos pe toți cei care fuseseră suficient de mari pentru a trăi cu adevărat acea experiență. În vara anului 1991, când partizanii înrăiți ai sistemului de la Moscova au încercat, dar nu au reușit, să restabilească vechea ordine sovietică în țara lor, eu eram într-o vacanță